

10. Green Paper. The European Research Area: New Perspectives Brussels, 4.4.2007, COM(2007) 161 final. – Електронний ресурс: <http://ec.europa.eu/research/era>

11. 2020 ERA Vision. – Електронний ресурс: <http://ec.europa.eu/research/era>

12. Report on Nanosciences and nanotechnologies: An action plan for Europe 2005–2009 (2006/2004(INI) Committee on Industry, Research and Energy. European Parliament. Session document. 22.6.2006. Final A60216/2006. – Електронний ресурс: <http://ec.europa.eu>

13. Nanosciences and nanotechnologies: An action plan for Europe 2005–2009. Brussels, 7.6.2005. COM(2005)243 final. – Електронний ресурс: <http://ec.europa.eu>

14. EuroNanoForum 2009. Nanotechnology for Sustainable Economy. Conclusions. 2009. – Електронний ресурс: [http://cordis.eu-](http://cordis.europa.eu/nanotechnology)

[ropa.eu/nanotechnology](http://cordis.europa.eu/nanotechnology)

15. MEMO/10/339. – Електронний ресурс: <http://ec.europa.eu/research>

16. Nanosciences and nanotechnologies: An action plan for Europe 2005–2009. Second Implementation Report 2007–2009. Brussels, 29.10.2009. COM(2009)607 final. – Електронний ресурс: <http://ec.europa.eu>

17. Международная Украинско-Российская научно-техническая программа «Нанофизика и наноэлектроника». – Електронний ресурс: <http://www.nauka.kiev.ua>

18. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2010 р. № 1231 «Про затвердження Державної цільової науково-технічної програми «Нанотехнології та наноматеріали» на 2010–2014 роки. – Електронний ресурс: <http://www.kmu.gov.ua>

УДК 658.001.76

УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ ЯК НАПРЯМ

З УПРОВАДЖЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ІННОВАЦІЙ

С. М. Бугай, канд. екон. наук.,
А. Є. Слівак, канд. екон. наук.

Розвиток регіонів України у статті характеризується як постійний інноваційний напрям пошуку і формування відповідних управлінських рішень, досліджуються актуальні сучасні інструменти провадження державної регіональної політики.

Постановка проблеми. З певною долею умовності можна констатувати, що весь шлях формування регіональної політики незалежної України є шляхом упровадження суто управлінських інновацій, оскільки перехід від командно-адміністративної системи господарювання до ринкової своєю суттю і не може бути іншим.

Для регулювання регіонального розвитку в цей період державою були застосовані різні інструменти, зокрема:

- програмування регіонального розвитку (у тому числі програми державної підтримки соціально-економічного розвитку окремих регіонів і територій; галузеві та інші цільові програми, якими передбачається виділення коштів на підтримку депресивних територій і соціальний захист жителів, що на них проживають);
- інвестиційні субвенції, які визначаються в державному бюджеті на розвиток регіонів;
- спеціальний режим інвестування, надання податкових пільг деяким територіям, галузям і підпри-

ємствам;

- удосконалення бюджетного процесу і бюджетне вирівнювання;
- сприяння транскордонному і прикордонному співробітництву.

Розробленість проблеми. Реальна практична діяльність у сфері управління розвитком регіонів дає змогу зробити обґрунтований висновок про постійне випередження практиками, які готують обґрунтування для прийняття управлінських рішень на найвищому рівні державного управління, науковців, що працюють у відповідній галузі. Наукові розробки в даній предметній сфері, що стала основою для написання цієї статті її авторам, не відомі.

Мета статті – спроба донести до відома науковців і практиків, які працюють у сфері регіональної політики, інформацію про коло питань, які постають перед працівниками органів виконавчої влади в процесі підготовки аргументованого рішення Уряду.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо деякі з вищезазначених інструментів провадження державної регіональної політики, зокрема:

- програмування регіонального розвитку. З середини 90-х років за ініціативою місцевих органів виконавчої влади Урядом було затверджено ряд

довго- та середньострокових програм комплексного соціально-економічного розвитку територій, а саме: програми розвитку Автономної Республіки Крим, Донецької, Луганської, Херсонської областей, Українського Придунав'я, Великої Ялти, гірської Рахівщини, міст Києва, Львова, Євпаторії, Севастополя, Жовті Води, Одеси, Судака; Програма соціального захисту працівників Чорнобильської АЕС та жителів м. Славутича у зв'язку із закриттям станції; Програма створення додаткових робочих місць для працівників Чорнобильської АЕС, які вивільнюються після закриття станції та ін.

Певний вплив на розвиток територій мають різні галузеві програми, серед яких: державна програма «Українське вугілля» по боротьбі з підтопленнями, захисту проти паводків, забезпечення водою населених пунктів, вирішення екологічних проблем тощо.

Проте механізм координації дій центральних і місцевих органів влади щодо їхнього формування та реалізації є недосконалим, що призводить до неузгодженості заходів та їхньої низької ефективності під час розв'язання загальнодержавних і регіональних проблем. Рівень фінансового забезпечення як державних, так і регіональних програм залишається низьким;

• **запровадження спеціального режиму інвестування** – інструмент, який у певний момент державотворення розглядався як майже універсальний спосіб, що зараджує при розв'язанні всіх проблем перехідного етапу розвитку країни.

Основною метою його є залучення інвестицій у пріоритетні види економічної діяльності для вирішення соціально-економічних проблем депресивних територій, економіка яких зазнала суттєвих втрат за структурних змін, – у першу чергу, вугільних регіонів, міст з високою питомою вагою підприємств військово-промислового комплексу, а також регіонів, населення яких найбільш постраждало від техногенних і екологічних катастроф.

Законодавством протягом 1998–2000 рр. було створено 11 спеціальних економічних зон (СЕЗ) і запроваджено спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку (ТПР) дев'ять регіонів, а саме: Автономна Республіка Крим, Волинська, Донецька, Закарпатська, Житомирська, Луганська, Чернігівська, Харківська та Сумська області.

Спеціальний режим інвестиційної діяльності передбачав надання пільг суб'єктам підприємницької діяльності, що реалізують у визначеному порядку інвестиційні проекти на територіях СЕЗ/ТПР.

Однак практика засвідчила, що запровадження спеціального режиму інвестування як механізму регулювання регіонального розвитку не спрацьовує на найбільш економічно та екологічно уражених територіях, що продовжують залишатися непривабливими для інвесторів. Інвестиції надходять передусім

на території з більш розвинутою інфраструктурою. Головна причина – недовір'я інструменту податкових пільг для цих територій через відсутність відповідної інфраструктури. Вирішення проблем таких територій потребує застосування інших механізмів державного впливу на їхній розвиток.

Можна називати й інші інноваційні інструменти, які застосовувалися державою на шляху розбудови власної регіональної політики. Однак на висновки стосовно незбалансованості дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, спрямованих на перспективний розвиток регіонів, це жодним чином не впливатиме. Незмінним залишиться і розуміння того факту, що пошук і впровадження нових інноваційних підходів до управління розвитком регіонів, формування відповідного нормативно-правового поля слід здійснювати постійно. А в основу таких підходів, на нашу думку, мають покладатися інструменти, які б надавали можливість через визначення спільних пріоритетів розвитку окремого регіону і держави в цілому виходити на поєднання (концентрацію) зусиль для досягнення намічених цілей.

Мету державної регіональної політики, що здійснюється на початку третього тисячоліття, можна сформулювати як створення умов для динамічного, збалансованого, сталого соціально-економічного розвитку України на шляху від розвинутого регіону – до розвинутої держави.

Пріоритетними напрямками досягнення цієї головної мети є вдосконалення державного регулювання у сфері соціально-економічного розвитку регіонів, відповідних правових, організаційних, економічних і інших механізмів, а також підвищення ролі і відповідальності місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування за вирішення покладених на них повноважень і завдань.

Головним інструментом реалізації державної регіональної політики, яка покликана забезпечити необхідний баланс між окремими регіонами шляхом стимулювання найрозвинутіших і запровадження вирівнювальних механізмів подолання економічних і соціальних проблем слабких регіонів, а також паритетне поєднання можливостей держави і регіонів, є Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів», прийнятий Верховною Радою України 8 вересня 2005 р.

Цим Законом надано можливість проводити активну економічну політику щодо регіонів з різним рівнем соціально-економічного розвитку, спираючись на нові інноваційні підходи до процесів державного управління (рис.1).

Так, для «сильних» регіонів передбачається можливість підтримки їх ініціатив, створення системи стимулів для подальшого розвитку шляхом укладення угод щодо регіонального розвитку. Для «слабких» регіонів – визначення заходів державного стимулювання

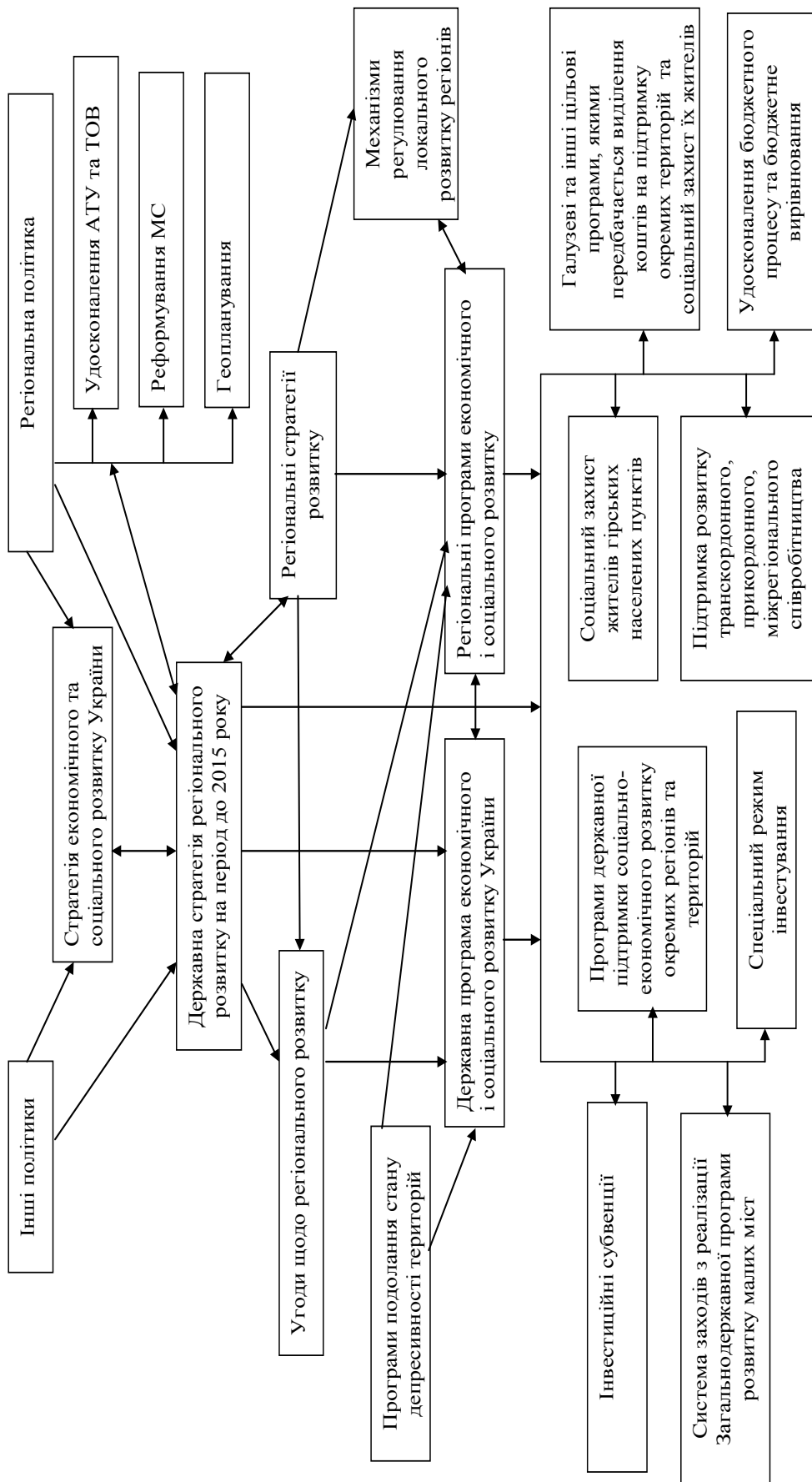

Рис. 1. Схеми регулювання регіонального розвитку

розвитку територій з метою подолання депресивного стану, форми і умови їхнього застосування шляхом розроблення програми подолання такого стану для відповідної території.

Угоди щодо регіонального розвитку як один із ключових інноваційних підходів до реалізації Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» і інструментів державного управління регіональним розвитком дають можливість започаткувати на довгостроковій основі нові стосунки між центром і регіонами щодо вирішення проблем територіального розвитку.

Такі угоди передбачають:

- спільне (центральної і місцевої влади) бачення майбутнього регіону, яке сприяє формуванню спільної мети розвитку, заради якої і держава, і регіональна громада концентрують зусилля і ресурси, узгоджуючи свої дії в процесі її досягнення. Саме завдяки цьому створюється основа для визначення на тривалу (найбільш оптимальний термін – п'ять років) перспективу стратегічних пріоритетів, які не повинні мінятися в разі зміни Уряду або місцевої влади. Політика центру і політика місцевих органів щодо розвитку конкретного регіону при цьому стає прогнозованою і стабільною і змінюється лише за взаємною домовленістю;

- чітке визначення зобов'язань сторін, об'єктом яких є конкретний результат і критерії його оцінки. Тобто на момент укладення угоди формулюється відповідальність Уряду і місцевої влади за кінцевий результат її реалізації. Зобов'язання трансформуються щорічно Урядом і місцевою владою в Державну і регіональну програми економічного і соціального розвитку, державний і відповідні місцеві бюджети. Завдяки цьому дотримуються спадкоємність і послідовність (економічна і фінансова) у досягненні спільних цілей розвитку регіону;

- сприймання Урядом органів місцевого самоврядування регіонального рівня як реального партнера в досягненні спільних цілей розвитку території. Територіальні громади, підприємці реально впливатимуть на цей розвиток, оскільки виконання зобов'язань, взятих на себе конкретним регіоном, вимагатиме узгодженості дій і політики розвитку усіх суб'єктів регіональних відносин. Отже, на ділі буде реалізовуватися Хартія місцевого самоврядування, до якої приєдналася й Україна;

- довгострокову координацію дій центральних органів щодо галузевої політики на регіональному рівні, відповідної визначеності, узгодженості їхньої політики в розв'язанні проблем регіону. Таким чином, ресурси, що розподілятимуться для цієї мети, будуть формуватися центральними органами на довгостроковій основі, і це забезпечить упевненість у розвитку території;

- підготовка угоди і хід її реалізації мають бути

максимально публічними, завдяки чому населення реально оцінюватиме роботу як центральних, так і місцевих органів влади і робитиме відповідні висновки щодо їхньої управлінської спроможності.

Цей інноваційний напрям роботи для України є достатньо новим, проте зараз уже є кілька діючих угод, провадиться робота з розроблення протоколів про наміри щодо укладення таких угод з цілим рядом регіонів (рис. 2).

Правові підстави для запровадження угод:

- 8 вересня 2005 р. Верховною Радою України прийнято Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів», яким запроваджуються договірні засади у відносинах між центральним і місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування з питань розвитку регіонів на основі Угод щодо регіонального розвитку.

- Угоди щодо регіонального розвитку укладатимуться між Кабінетом Міністрів України і Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими радами.

- Уряд заключатиме Угоди щодо регіонального розвитку з регіонами для реалізації регіональної політики, концентрації державних і місцевих ресурсів для вирішення пріоритетних завдань розвитку.

Процедура укладення угод:

Законом України «Про стимулювання розвитку регіонів» встановлюється відповідна процедура підготовки та укладання Угод щодо регіонального розвитку.

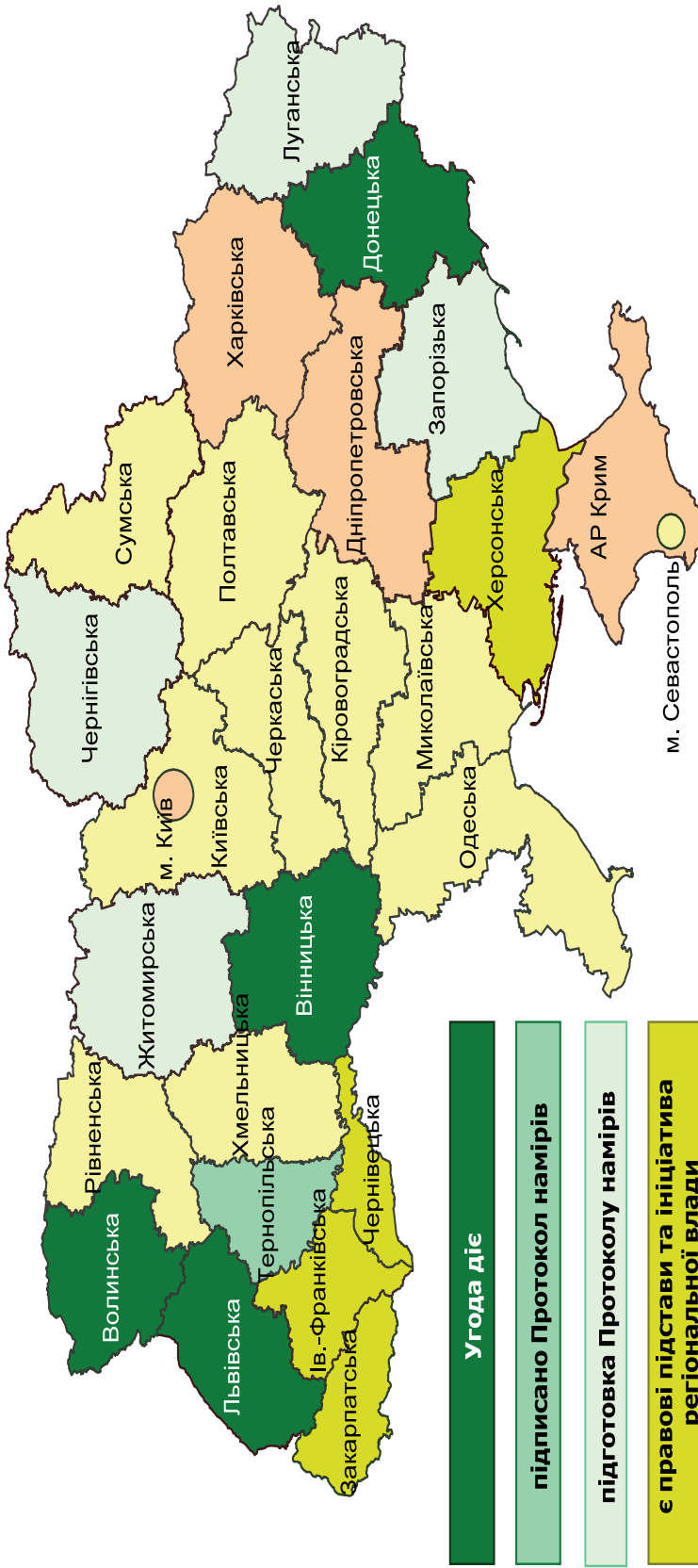
Ініціатором укладення Угоди щодо регіонального розвитку можуть бути Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські ради.

У разі потреби інші органи місцевого самоврядування можуть подавати свої пропозиції щодо укладення такої угоди, а також про внесення змін до неї відповідно до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських рад.

Під час прийняття рішення стосовно укладення Угод щодо регіонального розвитку перевага надаватиметься тим регіонам, які мають власну стратегію розвитку і чітке уявлення про свої конкурентні переваги.

- Підготовчим процесом перед укладенням угоди стане підписання протоколу про наміри – своєрідного технічного завдання, за яким формуватиметься угода. Протокол укладатиметься між Прем'єр-міністром України, головою відповідної обласної ради та обласної державної адміністрації.

- З метою підготовки Угод щодо регіонального розвитку створюватимуться спільні робочі групи за участю представників центральних і місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування. До розробки угоди будуть залучатися і громадські

* Відсутні регіональні стратегії розвитку (разом з тим з Дніпропетровською та Харківською областями підписані Протоколи намірів).

Рис. 2. Поточний стан підготовки та укладення Угод щодо регіонального розвитку

організації, наукові інституції тощо.

Координація розроблення Угод щодо регіонального розвитку, наукове і методичне забезпечення діяльності в цій сфері органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування здійснюватиметься центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики із залученням наукових і громадських організацій.

• Угоду щодо регіонального розвитку підписуватиме Прем'єр-міністр України або інша особа за дорученням Кабінету Міністрів України і відповідно Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, голова обласної, Севастопольської міської ради чи Київський міський голова.

• Угода набирає чинності після її схвалення Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласною, Київською, Севастопольською міськими радами.

• Після схвалення Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласною, Київською, Севастопольською міськими радами Угода щодо регіонального розвитку підлягає державній реєстрації в центральному органі виконавчої влади з питань економічної політики, офіційному опублікуванню в газеті «Урядовий кур'єр», а також оприлюдненню через регіональні засоби масової інформації.

• Договірні відносини впроваджуватимуться поступово з урахуванням досвіду, що напрацьовуватиметься, і стану готовності центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування до їхнього сприйняття.

Закон дає можливість Уряду обирати з пропозицій обласних рад щодо укладення угод ті, які співпадають з державними стратегічними пріоритетами просторового розвитку.

Закон дозволяє Уряду заключати одну угоду одночасно з декількома регіонами для реалізації просторової політики, стимулювання концентрації місцевих ресурсів для вирішення загальнодержавних завдань розвитку. Водночас Уряд може пропонувати спільне вирішення завдань регіонального розвитку здійснювати за рахунок добровільного об'єднання місцевих бюджетів територіальних громад у межах одного або декількох регіонів.

Основною умовою укладення угоди є наявність Державної стратегії регіонального розвитку та регіональної стратегії розвитку. Договірна система взаємовідносин вводиться одночасно із запровадженням стратегічного планування просторового розвитку як на державному, так і на регіональному рівнях.

Наявність Державної і регіональних стратегій розвитку мають стати підґрунтям для визначення спільних дій центральних і місцевих органів влади, органів місцевого самоврядування.

Стратегічне планування, укладання угоди на період чотири-п'ять років повинно забезпечити стабільність

відносин між центральною і регіональною владами.

Зміст угоди:

В Угоді щодо регіонального розвитку сторони (Уряд і відповідна обласна рада) визначають спільну мету та спільно узгоджені пріоритетні напрями розвитку регіону.

Угода щодо регіонального розвитку передбачає:

• спільні заходи центральних і місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування з реалізації в регіоні державної стратегії регіонального розвитку;

• спільні заходи центральних і місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування з реалізації регіональної стратегії розвитку;

• порядок, обсяг, форми та строки фінансування спільних заходів, визначених сторонами, відповідно до Державного бюджету України та місцевих бюджетів;

• порядок інформування про реалізацію сторонами угоди щодо регіонального розвитку;

• відповідальність сторін угоди за невиконання або неналежне виконання передбачених нею заходів;

• порядок внесення змін до угоди;

• порядок набрання чинності та строк дії угоди.

За згодою сторін Угода щодо регіонального розвитку може включати й інші положення.

Зобов'язання трансформуються Урядом і місцевою владою в державну та регіональні програми економічного і соціального розвитку, Державний і відповідний місцевий бюджет.

Порядок і джерела фінансування угод:

Джерелами фінансування спільних заходів угоди є Державний бюджет, місцеві бюджети, також можуть залучатися інші джерела відповідно до законодавства, зокрема кошти приватного сектору, міжнародної технічної допомоги.

Передбачається спільне вирішення завдань регіонального розвитку здійснювати за рахунок добровільного об'єднання місцевих бюджетів територіальних громад у межах одного або декількох регіонів. У підготовці та реалізації угоди братимуть участь, з одного боку, центральні органи виконавчої влади, з іншого – органи місцевого самоврядування.

В Угоді щодо регіонального розвитку визначаються обсяги фінансування спільних заходів центральних і місцевих органів влади, що є підставою для передбачення цих обсягів під час формування Державного і місцевих бюджетів на відповідні роки.

Протягом місяця після затвердження відповідних бюджетів сторони Угоди щодо регіонального розвитку узгоджують свої бюджетні розписи на фінансування спільних заходів угоди.

У разі потреби обсяги фінансування угоди уточнюються під час формування бюджету на наступний рік або під час внесення змін до Державного і місцевого бюджетів.

Висновки

Викладене вище дає змогу констатувати, що на сьогодні Угоди щодо регіонального розвитку є оптимальним інструментом провадження державної регіональної політики. Разом з тим досвід, здобутий під час реалізації перших з них свідчить, що досить живучою виявилася стара «хвороба», набута в попередній період реалізації перших програм регіонального розвитку, – необов'язковість виконання в повному обсязі всіх взятих на себе сторонами зобов'язань. Певна річ, такі зобов'язання кожного року визначаються реальними можливостями бюджету і в деякі моменти (наприклад, під час фінансової кризи) об'єктивно не можуть бути виконані в повному обсязі. Але ж у погоджених і обгрунтованих можливостями бюджету обсягах ви-

конання зобов'язань сторін має бути обов'язковим, на рівні з так званими «захищеними» статтями бюджету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бугай С. М., Щепанський Е. В. Регіональна політика в Україні: термінологічна невизначеність та загальні проблеми становлення. – В кн. Університетські наукові записки: зб. наук. пр. – Вип. 4. – Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2005. – С. 300–307.
2. Бугай С. М., Великий А. П., Ренін І. І., Слівак А. Є. Окремі питання регіональної політики в Україні на сучасному етапі її розвитку. К. ДНДІМЕ. – К.: препринт, 2004. – С. 84.
3. Організація регіональної та місцевої влади: досвід держав – членів Європейського Союзу та вибір України. – *Tacis: Українсько-Європейський журнал міжнародного та порівняльного права.* – 2001. – 237 с.

УДК 33:35.01:330

СВІТОВІ ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОЦЕСИ І ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Є. В. Редзюк, канд. екон. наук

Вступ. Система ринкових відносин базується на функціонуванні розвинутого фінансового ринку, що забезпечує акумулювання і перерозподіл світових фінансових потоків. Світова економіка існує та ефективно розвивається завдяки постійному перетіканню грошових капіталів, які формуються в окремих країнах у процесі розширеного відновлення і залежно від ефективності вкладення переміщуються в привабливі регіони і країни.

Основною тенденцією сучасного фінансового розвитку є зменшення ролі банківського сектору як механізму перерозподілу фінансових ресурсів на національному й міжнародному рівнях і відповідне посилення інвестиційної та позичкової діяльності на міжнародних ринках цінних паперів, товарно-сировинних і валютних ринках. Через це останніми роками серед основних сегментів світового фінансового ринку провідне місце посіли вищезазначені міжнародні ринки. Саме вони, на наш погляд, почали відігравати і роль головного структуроутворювального чинника розвитку світових фінансів.

Нагромадження (або дефіцит) грошей у регіоні

чи певній країні явище, за яким стоїть структурна якісна зміна їхньої економіки. Чим більше в державі фінансових нагромаджень, тим більше в неї ресурсів для інвестицій, розвитку, добробуту. У зв'язку з цим аналіз причин глобального нагромадження грошей, перерозподілу і оцінювання його наслідків як для України, так і для всього світу в цілому є актуальним.

Аналіз попередніх досліджень. Дослідженню проблематики формування і розвитку світового ринку капіталу в умовах глобалізації присвячені праці вітчизняних і зарубіжних учених. В Україні – це роботи В. Г. Андрійчука, О. Г. Білоруса, С. Я. Боринець, А. С. Гальчинського, В. Є. Новицького, О. В. Плотнікова, А. М. Поручника, О. І. Рогача, В. О. Степаненка, А. С. Філіпенка, Т. С. Шемет і ін.

На основі аналізу робіт українських учених, які займаються питаннями національної і міжнародної фінансової системи, в даній статті розглядаються, порівнюються і вирішуються пов'язані з цим проблеми. Згідно з вищевикладеним авторами однією з найгостріших проблем, яку необхідно розв'язати в Україні, є формування і розвиток ринку капіталів та інвестицій, що є одним з найбільш важливих чинників розвитку економіки країни. Отже, напрям оптимального, довгострокового і відносно дешевого залучення інвестицій в економіку України – це та концепція, дотримання якої сприятиме вирішенню соціально-економічних проблем в Україні.

Мета статті – дослідження світових інвестиційних процесів, з'ясування проблем і перспектив розвитку